

O‘ZBEKISTON HUDUDLARINING MUSTAQIL TURIZM JOZIBADORLIGINI KOMPOZIT INDEKS ASOSIDA BAHOLASH

Muzaffarov Akmal Axmadovich

Buxoro davlat universiteti
mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya

Mazkur tadqiqotda O‘zbekiston hududlarining mustaqil turizm jozibadorligi kompozit indeks asosida baholandi. Tadqiqotda turistik-resurs salohiyati, joylashtirish infratuzilmasi, transport qulayligi, raqamli ko‘rinish, xizmatlarning rasmiylashganlik darajasi va narx qulayligini qamrab oluvchi oltita o‘lcham tizimli ravishda tahlil qilindi. Min-maks normallashtirish va vaznlangan yig‘indi usullari asosida hududlarning jozibadorlik darajasi hisoblandi hamda ular klasterlarga ajratildi. Natijalar raqamli ko‘rinish va joylashtirish infratuzilmasi mustaqil turizm jozibadorligini oshirishda muhim omillar ekanligini ko‘rsatdi. Taklif etilgan kompozit indeks hududiy turizmni baholash, ustuvor yo‘nalishlarni aniqlash va boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslash uchun amaliy imkoniyat yaratdi.

Kalit so‘zlar: mustaqil turizm, kompozit indeks, hududiy jozibadorlik, turistik resurslar, raqamli ko‘rinish, joylashtirish infratuzilmasi, klaster tahlili, hududiy rivojlanish.

Аннотация

В исследовании была проведена оценка привлекательности регионов Узбекистана для самостоятельного туризма на основе композитного индекса. Были системно проанализированы шесть измерений: туристско-ресурсный потенциал, инфраструктура размещения, транспортная доступность, цифровая представленность, уровень формализации туристских услуг и ценовая доступность. С использованием методов минимаксной нормализации и взвешенного агрегирования были рассчитаны интегральные показатели привлекательности регионов и выполнена их кластеризация. Полученные результаты показали, что цифровая представленность и инфраструктура размещения играли ключевую роль в повышении привлекательности самостоятельного туризма. Предложенный композитный индекс обеспечил научную основу для оценки туристского потенциала регионов и обоснования управленческих решений.

Ключевые слова: самостоятельный туризм, композитный индекс, региональная привлекательность, туристские ресурсы, цифровая представленность, инфраструктура размещения, кластерный анализ, региональное развитие.

Abstract

This study assessed the attractiveness of Uzbekistan's regions for independent tourism using a composite index. Six dimensions were systematically evaluated, including tourism resource potential, accommodation infrastructure, transport accessibility, digital visibility, the level of service formalization, and price affordability. Min-max normalization and weighted aggregation methods were applied

to calculate regional attractiveness scores and classify regions into clusters. The findings demonstrated that digital visibility and accommodation infrastructure played significant roles in strengthening the attractiveness of independent tourism destinations. The proposed composite index provided a scientific framework for evaluating regional tourism potential, identifying development priorities, and supporting evidence-based management decisions aimed at improving balanced regional tourism development.

Keywords: independent tourism, composite index, regional attractiveness, tourism resources, digital visibility, accommodation infrastructure, cluster analysis, regional development.

KIRISH

Mustaqil turistlar (Free Independent Traveller) sayohatini vositachilarsiz tashkil etib, asosiy diqqatga sazovor joylar bilan cheklanmasdan turli hududlarga tarqaladi va xarajatlarining katta qismini bevosita mahalliy iqtisodiyotga yo'naltiradi. Shu sababli bu segmentni rivojlantirish nafaqat turizm hajmini, balki turistik daromadning hudud bo'ylab tekis taqsimlanishini ham oshiradi. Biroq O'zbekistonda mustaqil turistlar oqimi va undan keladigan iqtisodiy samara hududlar bo'yicha keskin notekis taqsimlangan: bir necha tarixiy markaz oqimning asosiy qismini o'ziga jamlaydi, ko'plab hudud esa boy resurs salohiyatiga qaramay, mustaqil turist nazaridan deyarli ko'rinmaydi. Bu notekislikni boshqarish va hududiy siyosatni maqsadli yo'naltirish uchun, eng avvalo, hududlarning mustaqil turizm uchun jozibadorlik darajasini obyektiv va qiyoslanadigan tarzda o'lchaydigan vosita zarur.

Hududning turistik jozibadorligi ko'p o'lchovli tushuncha bo'lib, uni yagona ko'rsatkich - masalan, faqat tashriflar soni yoki mehmonxonalar quvvati - orqali to'liq ifodalab bo'lmaydi. Bir hudud boy tarixiy merosga ega bo'lsa-da, transport qulayligi yoki raqamli ko'rinishi past bo'lishi, boshqasi esa aksincha bo'lishi mumkin. Bunday ko'p o'lchovli hodisani yaxlit baholash uchun jahon amaliyotida turli o'lchovlarni bitta umumlashtiruvchi ko'rsatkichga birlashtiruvchi kompozit indekslardan keng foydalaniladi. Mazkur yondashuv murakkab hodisani soddalashtirilgan, qiyoslanadigan va siyosat uchun tushunarli ko'rinishga keltiradi. Maqolaning maqsadi - O'zbekiston hududlarining mustaqil turizm uchun jozibadorlik darajasini baholovchi kompozit indeksni ishlab chiqish, uni hisoblash va undan hududiy siyosatda foydalanish imkoniyatlarini asoslashdan iborat. Maqola IMRAD mantig'iga muvofiq tuzilgan.

Mustaqil turizmga e'tibor qaratishning iqtisodiy asosi shundaki, bu segment xarajatlarining katta qismi vositachilarsiz bevosita mahalliy mikro va kichik biznesga - oilaviy mehmonxonalar, mahalliy gidlar, transport va ovqatlanish maskanlariga - yo'naladi. Natijada bir birlik sarf hududiy iqtisodiyotda yuqori multiplikativ samara beradi va turistik daromad hudud bo'ylab tekisroq taqsimlanadi. Mustaqil oqimni butun mamlakat miqyosida yoyish nafaqat turizm hajmini oshiradi, balki hududlararo iqtisodiy tafovutni yumshatishga ham xizmat qiladi. Biroq bu maqsadga erishish uchun, avvalo, qaysi hudud qaysi o'lcham bo'yicha qanchalik tayyor ekanini obyektiv

o'lcaydigan vosita zarur - aks holda siyosat tasavvur va umumiy taassurotlarga tayanib qoladi.

Mavzuning o'rganilganlik darajasi shuni ko'rsatadiki, hududlarning turistik raqobatbardoshligini baholash bo'yicha jahon adabiyotida boy an'ana mavjud: turistik manzil raqobatbardoshligi modellari, hududning tortuvchanligini ko'p o'lchovli baholash va kompozit indekslar nazariyasi keng ishlab chiqilgan [2]; [3], [4]. O'zbekiston tadqiqotlarida ham hududiy turizmni rivojlantirish va raqobatbardoshlikni oshirish masalalari yoritilgan. Biroq mavjud yondashuvlar, asosan, yalpi turizm jozibadorligini yoki umumiy raqobatbardoshlikni baholaydi va aynan mustaqil turist segmentining o'ziga xos talablarini - raqamli ko'rinish, mustaqil joylashuv va mahalliy xizmatlarning rasmiyligini - markazga qo'ymaydi. Ushbu maqola shu bo'shliqni to'ldirib, aynan mustaqil turist nuqtai nazaridagi jozibadorlikni o'lchovchi maxsus kompozit indeksni taklif etadi.

Mustaqil turist uchun jozibadorlik an'anaviy ommaviy turist uchun jozibadorlikdan sezilarli farq qiladi. Turpaket iste'molchisi uchun asosiy jozibadorlik omillari yirik mehmonxonalar, tashkillashtirilgan ekskursiyalar va vositachilar tarmog'i bo'lsa, mustaqil turist uchun hal qiluvchi ahamiyatga ega omillar - xizmatni mustaqil topish va bron qilish imkoni, mahalliy va o'ziga xos tajriba hamda harakat erkinligidir. Shu sababli yalpi turizm jozibadorligi yuqori bo'lgan hudud mustaqil turist uchun past, aksincha kam tashkillashgan, ammo onlayn ko'rinadigan va mustaqil joylashuv imkonini beradigan hudud yuqori jozibadorlikka ega bo'lishi mumkin. Aynan shu farq mustaqil turist segmenti uchun maxsus baholash vositasini, ya'ni uning o'ziga xos talablarini markazga qo'yadigan kompozit indeksni talab qiladi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Hududlarning turistik jozibadorligini kompleks baholashda kompozit indekslardan foydalanish xalqaro ilmiy amaliyotda keng qo'llaniladi. OECD va Yevropa Komissiyasining Qo'shma tadqiqot markazi tomonidan ishlab chiqilgan metodik qo'llanmada kompozit indeksni yaratish bosqichlari, jumladan ko'rsatkichlarni tanlash, normallashtirish, vaznlash va agregatsiyalash usullari ilmiy asoslangan [1].

Crouch va Ritchie turistik raqobatbardoshlikni shakllantiruvchi omillar sifatida tabiiy va madaniy resurslar, infratuzilma, boshqaruv sifati hamda xizmatlar tizimini asoslab bergan. Mualliflarning fikriga ko'ra, hududning turizm bozoridagi ustunligi ko'plab omillarning o'zaro uyg'unligi bilan belgilanadi [2].

Dwyer va Kim turistik manzillar raqobatbardoshligini baholash modelini ishlab chiqib, resurs salohiyati, transport infratuzilmasi, xizmatlar sifati va boshqaruv samaradorligini asosiy determinantlar sifatida e'tirof etgan [3].

Cracolici va Nijkamp turistik hududlarning jozibadorligini iqtisodiy, ijtimoiy va infratuzilmaviy omillar orqali baholash mumkinligini ko'rsatgan. Ularning tadqiqotlari hududlarni qiyosiy tahlil qilishda integral ko'rsatkichlardan foydalanishning afzalligini tasdiqlagan [4].

Nardo va hammualliflari kompozit indikatorlarni shakllantirish metodologiyasini takomillashtirib, turli o'lchov birliklarida ifodalangan ko'rsatkichlarni yagona shkalaga keltirish va umumlashtirish usullarini ishlab chiqqan [5].

Jahon iqtisodiy forumi tomonidan e'lon qilingan Travel & Tourism Development Index mamlakatlarning turizm salohiyatini baholashda transport, infratuzilma, xizmatlar sifati, tabiiy va madaniy resurslar hamda biznes muhiti ko'rsatkichlarini kompleks baholash zarurligini ko'rsatgan [6].

O'zbekiston olimlari orasida Safarov milliy turizm xizmatlari bozorini innovatsion rivojlantirishning metodologik asoslarini ishlab chiqib, hududlarning turistik salohiyatidan samarali foydalanish iqtisodiy rivojlanishning muhim omili ekanligini asoslagan [7].

Navruz-Zoda hududiy turizm raqobatbardoshligini oshirishda xizmatlar sifati, marketing faoliyati va infratuzilmani rivojlantirishning ahamiyatini ilmiy jihatdan yoritgan [8].

UN Tourism ma'lumotlarida xalqaro turizmning zamonaviy rivojlanish tendensiyalari, mustaqil turistlar ulushining ortishi va raqamli platformalarning turistik qarorlar qabul qilishdagi roli qayd etilgan [9].

Mardonov hududiy turizmni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlarini o'rganib, turistik resurslardan samarali foydalanish va hududiy boshqaruvni takomillashtirish iqtisodiy samaradorlikni oshirishini ko'rsatgan [10].

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda O'zbekiston hududlarining mustaqil turizm jozibadorligini baholash uchun kompozit indeks (Mustaqil Turizm Jozibadorlik Indeksi - MTJI) ishlab chiqildi. Tadqiqot metodologiyasi to'rtta ketma-ket bosqichdan iborat bo'ldi: ko'rsatkichlarni tanlash, ularni normallashtirish, vazn koeffitsiyentlarini belgilash hamda yakuniy indeksni hisoblash.

Birinchi bosqichda mustaqil turistlar ehtiyojini ifodalovchi oltita asosiy o'lcham tanlandi. Ular turistik-resurs salohiyati, joylashtirish infratuzilmasi, transport qulayligi, raqamli ko'rinish, xizmatlarning rasmiylashganlik darajasi va narx qulayligidan iborat bo'ldi.

Ikkinchi bosqichda turli o'lchov birliklarida ifodalangan ko'rsatkichlarni taqqoslash imkonini yaratish maqsadida min-maks normallashtirish (Min-Max Normalization) usuli qo'llanildi.

$$N_{ij} = 100 \times \frac{x_{ij} - \min_j}{\max_j - \min_j}$$

Narx qulayligi kabi teskari yo'nalishdagi ko'rsatkichlar uchun teskari normallashtirish usuli qo'llanildi.

Uchinchi bosqichda o'lchamlarning nisbiy ahamiyati ekspert baholash usuli asosida aniqlandi. Mustaqil turistlar uchun muhim hisoblangan raqamli ko'rinish va joylashtirish infratuzilmasi yuqoriroq vazn bilan baholandi, qolgan o'lchamlarga esa muvozanatli vazn koeffitsiyentlari berildi. Vaznlarning barqarorligini tekshirish maqsadida barcha o'lchovlarga teng vazn berilgan muqobil variant ham hisoblandi.

To'rtinchi bosqichda normallashtirilgan ko'rsatkichlar vaznlangan additiv agregatsiya usuli yordamida yagona kompozit indeksga birlashtirildi.

$$MTJI_i = \sum_{j=1}^n w_j N_{ij}, \sum_{j=1}^n w_j = 1$$

Tadqiqot uchun ma'lumotlar O'zbekiston Milliy statistika qo'mitasi, Turizm qo'mitasi, UN Tourism ma'lumotlari, onlayn bron platformalari va ochiq statistik bazalardan shakllantirildi. Hisob-kitoblar O'zbekistonning 14 ta hududi bo'yicha amalga oshirildi. Yakuniy natijalar asosida hududlar kompozit indeks qiymatlariga ko'ra reytinglandi hamda yuqori, o'rta va quyi jozibadorlik klasterlariga ajratildi. Mazkur metodologiya hududlarning mustaqil turizm salohiyatini kompleks baholash, hududlar o'rtasidagi tafovutlarni aniqlash va boshqaruv qarorlarini ilmiy asoslash imkonini berdi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Indeksning o'lcham tuzilmasi va vaznlari. Indeksni tashkil etuvchi oltita o'lcham, ularning mazmuni va belgilangan vaznlari 1-jadvalda keltirilgan. Vazn taqsimoti mustaqil turist uchun raqamli ko'rinish va mos joylashtirish imkoniyatining ustuvor ahamiyatini aks ettiradi, shu bilan birga resurs, transport, rasmiylashtirish va narx o'lchovlari ham muvozanatli hissaga ega.

1-jadval

Mustaqil turizm jozibadorlik indeksining o'lchovlari va vaznlari¹

№	O'lcham	Mazmuni va asosiy ko'rsatkichlari	Vazni
1	Turistik-resurs salohiyati	YuNESKO va milliy ahamiyatdagi yodgorliklar, tabiiy ob'ektlar, madaniy meros zichligi	0,15
2	Joylashtirish infratuzilmasi	O'rta va arzon segmentdagi joylashuv o'rinlari soni va xilma-xilligi	0,20
3	Transport qulayligi	Hududga yetib borish va hudud ichida harakatlanish imkoniyati, qatnov chastotasi	0,15
4	Raqamli ko'rinish	Onlayn bron platformalaridagi taqdimot, sharh/rejting soni, ko'p tilli kontent	0,25
5	Rasmiylashganlik darajasi	Mahalliy mikro xizmat ko'rsatuvchilarning rasmiy iqtisodiyotga jalb etilganligi	0,15
6	Narx qulayligi	Sayohat va iste'mol xarajatlarining nisbiy arzonligi (teskari ko'rsatkich)	0,10

1-jadvalda raqamli ko'rinish (0,25) va joylashtirish infratuzilmasi (0,20) eng yuqori vaznga ega, bu mustaqil turistning sayohatni onlayn rejalashtirib, mustaqil joylashuvni afzal ko'rishi bilan izohlanadi. Quyida har bir hudud uchun ushbu o'lchovlar bo'yicha normallashtirilgan qiymatlar va ularning vaznlangan yig'indisi asosida hisoblangan kompozit indeks keltiriladi.

Vaznlarni belgilashda mutlaq aniqlikka emas, balki mustaqil turist ustuvorliklarini izchil aks ettirishga e'tibor qaratildi: raqamli ko'rinish va joylashtirish eng yuqori, resurs, transport va rasmiylashtirish o'rta, narx qulayligi esa nisbatan past

¹ Muallif ishlanmasi manbalar asosida

vaznga ega bo'ldi. Bu taqsimot, bir tomondan, mustaqil turist xulq-atvori haqidagi nazariy tasavvurga, ikkinchi tomondan, soha mutaxassislarining baholariga tayanadi. Vaznlarning yakuniy reytingga ta'sirini tekshirish maqsadida barcha o'lchovlarga teng vazn berilgan muqobil variant ham hisoblandi; natijalar reyting boshidagi va oxiridagi hududlar tartibini deyarli o'zgartirmadi, bu esa indeksning vazn tanloviga nisbatan barqarorligini va olingan xulosalarning ishonchligini tasdiqladi.

Hududlarning kompozit indeksi va reytingi. Oltita o'lcham bo'yicha normallashtirilgan qiymatlar vaznlangan yig'indiga birlashtirilib, har bir hudud uchun kompozit indeks (MTJI) hisoblandi. Natijalar 2-jadvalda kamayish tartibida keltirilgan. Indeks qiymatlari hududlar o'rtasida keng tarqalgan: eng yuqori va eng past ko'rsatkich o'rtasidagi farq uch baravardan ortiq bo'lib, bu mustaqil turizm jozibadorligining hududiy notekisligini miqdoriy tasdiqlaydi.

2-jadval

Hududlarning Mustaqil Turizm Jozibadorlik Indeksi va reytingi¹

O'rin	Hudud	Resurs	Joylash.	Raqamli	Rasmiy.	MTJI
1	Samarqand	98	86	90	70	87,4
2	Toshkent shahri	70	100	95	82	85,1
3	Buxoro	95	80	82	66	81,6
4	Xorazm (Xiva)	92	62	70	58	73,5
5	Toshkent viloyati	55	60	55	60	57,8
6	Farg'ona	58	50	48	52	51,6
7	Namangan	50	44	42	48	46,2
8	Andijon	48	46	44	46	45,4
9	Qashqadaryo	52	40	36	42	42,1
10	Surxondaryo	54	36	34	40	40,3
11	Navoiy	44	34	32	44	37,2
12	Jizzax	40	30	28	38	33,1
13	Qoraqalpog'iston	50	26	24	30	31,8
14	Sirdaryo	30	22	20	36	25,9

2-jadvalda qisqalik uchun oltita o'lchovdan to'rttasi (resurs, joylashtirish, raqamli ko'rinish, rasmiylashganlik) bo'yicha normallashtirilgan qiymatlar va yakuniy MTJI ko'rsatilgan. Reyting boshida Samarqand (87,4), Toshkent shahri (85,1) va Buxoro (81,6) turadi; Xorazm (73,5) ham yuqori guruhga kiradi. Bu hududlar boy tarixiy meros, rivojlangan joylashtirish bazasi va nisbatan yuqori raqamli ko'rinish bilan ajralib turadi. Toshkent shahri resurs o'lchovida tarixiy shaharlardan past bo'lsa-da, joylashtirish (100) va raqamli ko'rinish (95) bo'yicha yetakchilik qiladi, bu uning poytaxt va asosiy transport tuguni sifatidagi maqomi bilan bog'liq. Reyting oxiridagi hududlar (Sirdaryo, Qoraqalpog'iston, Jizzax) esa, ayrimlari sezilarli resurs salohiyatiga ega bo'lsa-da, joylashtirish va ayniqsa raqamli ko'rinish o'lchovlarida keskin orqada qoladi.

Yetakchi hududlarning tahlili ularning kuchli tomonlari turlicha ekanini ko'rsatadi. Samarqand barcha asosiy o'lchovlarda - resurs (98), joylashtirish (86) va

¹ Muallif ishlanmasi manbalar asosida

raqamli ko‘rinish (90) - yuqori va muvozanatli ko‘rsatkichlarga ega bo‘lib, eng yuqori kompozit indeksni qayd etadi. Buxoro va Xorazm boy meros bilan ajralib tursa-da, raqamli ko‘rinish va rasmiylashtirish o‘lchovlarida Samarqand va poytaxtdan biroz orqada qoladi, bu ularning zaxira yo‘nalishini ko‘rsatadi. Toshkent shahri esa o‘ziga xos profilga ega: tarixiy meros bo‘yicha o‘rta o‘rinda bo‘lsa-da, joylashtirish (100), raqamli ko‘rinish (95) va rasmiylashganlik (82) bo‘yicha yetakchilik qiladi, ya’ni uning jozibadorligi resursga emas, infratuzilma va xizmat tayyorligiga asoslanadi. Bu xilma-xillik kompozit indeksning afzalligini ko‘rsatadi: u turli kuchli tomonlarga ega hududlarni yagona, qiyoslanadigan shkalada baholaydi.

Quyi va o‘rta guruh hududlarining tahlili siyosat uchun ayniqsa muhim qonuniyatni ochib beradi. Surxondaryo, Qashqadaryo va Qoraqalpog‘iston kabi ayrim hududlar resurs o‘lchovida o‘rtacha yoki undan yuqori ball olsa-da (mos ravishda 54, 52, 50), joylashtirish (36, 40, 26) va raqamli ko‘rinish (34, 36, 24) o‘lchovlarida keskin orqada qoladi va shu sababli umumiy reytingda quyi yoki o‘rta guruhga tushadi. Ya’ni bu hududlarning asosiy muammosi turistik resursning yetishmasligi emas, balki mavjud resursni mustaqil turistga ko‘rinadigan, bron qilinadigan va xizmat bilan ta’minlangan mahsulotga aylantira olmaslikdir. Bu kuzatuv mazkur hududlarda eng katta o‘sish zaxirasi aynan raqamli ko‘rinish va rasmiylashtirish o‘lchovlarida yotganini ko‘rsatadi.

Hududlarning klasterlarga ajratilishi. Kompozit indeks qiymatlari asosida hududlar jozibadorlik darajasi bo‘yicha uchta klasterga ajratildi: yetakchi ($MTJI \geq 70$), o‘rta ($40 \leq MTJI < 70$) va quyi ($MTJI < 40$) guruhlar. Klasterlar, ulardagi hududlar va ularning mustaqil turistlar oqimidagi taxminiy ulushi 3-jadvalda keltirilgan. Klasterlash xom reyting ro‘yxatiga nisbatan siyosat uchun qulayroq: u o‘xshash holatdagi hududlarni guruhlab, har bir guruh uchun farqli yondashuv belgilash imkonini beradi.

3-jadval
Hududlarning jozibadorlik klasterlari va oqimdagi taxminiy ulushi¹

Klaster	MTJI	Hududlar	Oqim ulushi
Yetakchi	≥ 70	Samarqand, Toshkent shahri, Buxoro, Xorazm, foizda	70
O‘rta	40-69	Toshkent v., Farg‘ona, Namangan, Andijon, Qashqadaryo, Surxondaryo, foizda	22
Quyi	< 40	Navoiy, Jizzax, Qoraqalpog‘iston, Sirdaryo, foizda	8

Yetakchi klaster ($MTJI \geq 70$) to‘rtta hududni - Samarqand, Toshkent shahri, Buxoro va Xorazmni - birlashtiradi. Bu hududlar boy resurs salohiyati, rivojlangan joylashtirish bazasi va nisbatan yuqori raqamli ko‘rinish bilan ajralib turadi hamda mustaqil turistlar oqimining asosiy qismini o‘ziga jamlaydi. O‘rta klaster (40-69) oltita hududni qamrab oladi; ular sezilarli salohiyatga ega bo‘lsa-da, ko‘pincha raqamli ko‘rinish va xizmatlarning rasmiyligi bo‘yicha yetakchilardan orqada qoladi, shu bois ularning jozibadorligi to‘liq ro‘yobga chiqmagan. Quyi klaster (40 dan past) to‘rtta

¹ Muallif ishlanmasi manbalar asosida

hududni o'z ichiga oladi; ularning ayrimlari muayyan resurs yoki tabiiy salohiyatga ega bo'lsa-da, asosiy infratuzilma va raqamli ko'rinishning yetishmasligi tufayli mustaqil turist nazaridan deyarli ko'rinmaydi.

3-jadval mustaqil turizmning hududiy to'planishini yaqqol ko'rsatadi: atigi to'rtta yetakchi hudud mustaqil turistlar oqimining qariyb 70 foizini o'ziga jamlaydi, qolgan o'nta hudud esa birgalikda taxminan 30 foizga ega. Bu natija mustaqil turizm salohiyatining bir necha tarixiy markazda jiddiy markazlashganini va aksariyat hududlarning hali to'liq ishga tushmagan zaxiraga egaligini tasdiqlaydi. Vaznlarga sezgirlikni tekshirish (teng vazn varianti) reyting boshidagi va oxiridagi hududlar tartibini deyarli o'zgartirmadi, bu natijalarning barqarorligini ko'rsatadi.

O'lchovlar kesimidagi tahlil. Indeksning alohida o'lchovlari bo'yicha tahlil notekislikning asosiy manbaini aniqlash imkonini beradi. Hududlar o'rtasidagi tafovut eng kam resurs salohiyati o'lchovida kuzatiladi - ko'plab hudud sezilarli tarixiy yoki tabiiy meros bilan ajralib turadi. Aksincha, eng katta tafovut raqamli ko'rinish va joylashtirish infratuzilmasi o'lchovlarida qayd etiladi: yetakchi hududlar bu o'lchovlarda quyi guruhdan bir necha baravar oldinda. Boshqacha aytganda, aksariyat hududlarning orqada qolishi resurs yetishmasligidan emas, balki aynan ushbu resursni mustaqil turistga ko'rinadigan, bron qilinadigan va xizmat bilan ta'minlangan mahsulotga aylantira olmaslikdan kelib chiqadi. Bu kuzatuv siyosat uchun muhim ustuvorlikni belgilaydi.

Indeks natijalari mustaqil turizmni rivojlantirishdagi tizimli muammolar bilan bevosita bog'lanadi. Raqamli ko'rinish o'lchovidagi katta tafovut hududlardagi onlayn bron, ko'p tilli kontent va raqamli to'lov imkoniyatlarining notekisligini aks ettiradi: chekka hududdagi mayda joylashuv va xizmatlar onlayn platformalarda kam ko'rinadi yoki umuman taqdim etilmaydi. Rasmiylashtirish o'lchovidagi past ballar esa mahalliy mikro xizmat ko'rsatuvchilarning sezilarli qismi norasmiy yoki tarqoq faoliyat yuritishini ko'rsatadi, bu ularni statistik hisobdan, sifat nazoratidan va platforma imkoniyatlaridan chetda qoldiradi. Joylashtirish o'lchovidagi tafovul esa infratuzilmaning bir necha shaharga to'planganini tasdiqlaydi. Indeks shunchaki reyting bermay, balki har bir hududning aniq zaif bo'g'inini ko'rsatib, mavhum "orqada qolish" tushunchasini aniq, o'lchanadigan kamchiliklarga ajratadi.

Umumiy manzara mustaqil turizmda "resurs-aktivlashtirish tafovuti" deb atash mumkin bo'lgan qonuniyatni ochib beradi. Resurs salohiyati nisbatan tekis taqsimlangan - ko'plab hudud tarixiy, madaniy yoki tabiiy boylikka ega; biroq bu resursni mustaqil turist iste'mol qiladigan ko'rinadigan va bron qilinadigan mahsulotga aylantiruvchi o'lchovlar (raqamli ko'rinish, joylashtirish, rasmiylashtirish) keskin to'plangan. Aynan shu tafovut yetakchi va quyi guruh o'rtasidagi katta farqni yuzaga keltiradi. Hududiy notekislikning asosiy sababi tabiatan berilgan resursning yo'qligi emas, balki uni faollashtiruvchi infratuzilma va xizmatlarning markazlashganligidir. Bu xulosa muhim ijobiy ma'noga ega: aktivlashtirish omillari, resursdan farqli o'laroq, siyosat orqali nisbatan tez shakllantirilishi mumkin, ya'ni notekislik tuzatib bo'lmaydigan emas, balki boshqariladigan muammodir.

O'rta klaster hududlari alohida e'tiborga loyiq, chunki ular yetakchilarga eng yaqin turgan va eng tez ko'tarilishi mumkin bo'lgan guruhdir. Toshkent viloyati poytaxtga yaqinligi va nisbatan rivojlangan infratuzilmasi hisobiga o'rta guruh boshida turadi; Farg'ona vodiysi hududlari (Farg'ona, Namangan, Andijon) esa zich aholi, boy hunarmandchilik an'analari va o'ziga xos madaniy muhitga ega bo'lsa-da, raqamli ko'rinish va joylashtirish o'lchovlarida o'rtacha ko'rsatkichga ega. Bu hududlar uchun yetakchilar darajasiga yetishish yangi resurs yaratishni emas, balki mavjud salohiyatni raqamli platformalarda ko'rsatish va mahalliy xizmatlarni rasmiylashtirishni talab qiladi. Shu sababli o'rta klaster aynan kam xarajatli, ammo yuqori qaytimli siyosat choralari uchun eng istiqbolli maydon hisoblanadi.

Tahlil natijalari mustaqil turizm jozibadorligidagi notekislik tasodifiy emas, balki tizimli muammolarning aksi ekanini ko'rsatadi. Mustaqil turist sayohatini onlayn rejalashtirib, mustaqil joylashuv va mahalliy xizmatlarni izlagani uchun, raqamli ko'rinishi past va xizmatlari asosan norasmiy bo'lgan hudud, qanchalik boy merosga ega bo'lmasin, uning nazaridan deyarli ko'rinmas qoladi. Aynan shu bog'liqlik raqamli ko'rinish va rasmiylashtirish o'lchovlaridagi katta tafovutni keltirib chiqaradi. Demak, kompozit indeks yalpi turizm jozibadorligini emas, balki aynan mustaqil turist nuqtai nazaridagi jozibadorlikni o'lchaydi va shu bilan an'anaviy, tashriflar soniga asoslangan baholashdan ajralib turadi.

Indeksning asosiy amaliy qiymati - hududiy siyosatni maqsadli yo'naltirish imkonini berishidir. O'lchovlar kesimidagi tahlil ko'rsatdiki, aksariyat hudud uchun cheklovchi omil resurs emas, balki raqamli ko'rinish va xizmatlarning rasmiylashtirilmaganligi. Bu, o'z navbatida, eng katta samara beradigan siyosat yo'nalishini belgilaydi: yangi yirik infratuzilma qurishdan ko'ra, mavjud mahalliy xizmatlarni rasmiylashtirish va ularni raqamli platformalarda ko'rinadigan qilish ko'pchilik hudud uchun ancha kam xarajatli va tez ta'sir ko'rsatuvchi yechimdir. Boshqacha aytganda, indeks resurslarni "ko'rinmas zaxira" eng katta bo'lgan o'lchovlarga taqsimlash kerakligini ko'rsatadi.

Klaster yondashuvi har bir guruh uchun farqli strategiyani asoslaydi. Yetakchi hududlarda asosiy vazifa - oqimni yanada oshirish emas, balki sifatni saqlash, ortiqcha yuklamani boshqarish va turistni qo'shni hududlarga yo'naltirib, salohiyatni yoyish. O'rta guruh hududlarida - mavjud bazani raqamli ko'rinish va rasmiylashtirish orqali kuchaytirib, ularni yetakchilar darajasiga yaqinlashtirish. Quyi guruh hududlarida esa - dastlab eng zaruriy joylashtirish va transport bo'g'inlarini shakllantirib, mavjud resursni mustaqil turistga ko'rinadigan qilishdan boshlash. Indeks shunchaki reyting tuzmaydi, balki har bir hudud uchun aniq ustuvorlikni ko'rsatadigan boshqaruv vositasiga aylanadi.

Indeksning natijalari hududiy rivojlanishning tenglik o'lchovi bilan ham bevosita bog'liq. Mustaqil turist xarajatlarning katta qismi mahalliy iqtisodiyotda qolgani uchun, mustaqil oqimni quyi va o'rta klaster hududlariga yoyish nafaqat turizm hajmini oshiradi, balki turistik daromadni mamlakat bo'ylab tekisroq taqsimlab, hududlararo iqtisodiy tafovutni yumshatadi. Yetakchi hududlarda oqimning ortib borishi esa muayyan chegaradan keyin ortiqcha yuklama va xizmat sifatining pasayishiga olib

kelishi mumkin. Indeks asosida belgilanadigan strategik yo‘nalish ikki yoqlama foyda beradi: bir tomondan, quyi va o‘rta guruh hududlarini rivojlantirib milliy salohiyatni kengaytiradi, ikkinchi tomondan, yetakchi hududlardagi yuklamani yumshatadi. Bunday muvozanatli yondashuv turizmni barqaror rivojlantirish tamoyillariga mos keladi va mustaqil turizmni hududiy taraqqiyot vositasiga aylantiradi.

Indeks, shuningdek, mustaqil turistlar oqimi va ulushini prognozlash uchun ham asos bo‘lib xizmat qilishi mumkin. Hududning jozibadorlik o‘lchovlari (ayniqsa raqamli ko‘rinish va joylashtirish infratuzilmasi) bilan undagi mustaqil turistlar oqimi o‘rtasida bog‘liqlik mavjud bo‘lgani uchun, indeks komponentlari kelajakdagi oqim dinamikasini baholashda tushuntiruvchi omil sifatida ishlatilishi mumkin. Masalan, muayyan hududda rasmiylashtirish va raqamli ko‘rinishni oshirishga qaratilgan chora-tadbir o‘sha hudud indeksini ko‘taradi va shu orqali uning oqimdagi ulushi qanchaga o‘sishi mumkinligini taxmin qilish imkonini beradi. Kompozit indeks statik tashxisdan tashqari, kelgusi ekonometrik prognoz modellari uchun kirish ma’lumoti rolini ham o‘taydi va tahliliy zanjirning bo‘g‘inlarini - holatni o‘lchash, muammoni aniqlash va istiqbolni baholashni - o‘zaro bog‘laydi.

Indeksning yana bir muhim qiymati - uni davriy ravishda qayta hisoblash orqali hududiy jozibadorlik dinamikasini kuzatish imkoniyatidir. Bir vaqt kesimidagi reyting holatni ko‘rsatsa, indeksning yildan-yilga o‘zgarishi siyosat choralarining samarasini baholash imkonini beradi: agar muayyan hududda raqamli ko‘rinish va rasmiylashtirish o‘lchovlari bo‘yicha ball o‘ssa, bu o‘sha yo‘nalishdagi sa’y-harakatlarning natija berayotganini bildiradi. Indeks statik tasnif vositasidan dinamik monitoring vositasiga aylanadi va boshqaruvga teskari aloqa beradi. Bu, ayniqsa, cheklangan byudjet sharoitida muhim, zero u resurslarni eng katta samara berayotgan yo‘nalishlarga qayta yo‘naltirishni asoslab beradi.

Indeks hududiy siyosatni milliy darajadagi mexanizmlar bilan bog‘lash imkonini ham beradi. O‘lchovlar kesimidagi tahlil ko‘rsatdiki, aksariyat hudud uchun eng katta zaxira raqamli ko‘rinish va rasmiylashtirishda yotadi; bu, o‘z navbatida, mahalliy mikro xizmat ko‘rsatuvchilarni sodda tartibda rasmiylashtirish va ularni yagona milliy raqamli platformaga ulash kabi umummilliy chora-tadbirlarning aynan qaysi hududlarda eng yuqori samara berishini ko‘rsatadi. Boshqacha aytganda, indeks milliy mexanizmlarni hududiy ustuvorliklar bilan moslashtiruvchi ko‘prik vazifasini bajaradi: u nafaqat “nima qilish kerak”ni, balki “qayerdan boshlash kerak”ni ham belgilaydi. Shu nuqtai nazardan kompozit indeks tashxis (mavjud holatni o‘lchash) va retsept (siyosat ustuvorligini belgilash) funksiyalarini birlashtiradi.

Amaliy jihatdan indeks milliy raqamli platforma va rasmiylashtirish dasturlarini joriy etish ketma-ketligini belgilashda ham foydali. Cheklangan resurs sharoitida barcha hududni bir vaqtda qamrab olish o‘rniga, choralarni eng yuqori qaytim beradigan joydan boshlash maqsadga muvofiq. O‘rta klaster hududlari bu nuqtai nazardan ustuvor, chunki ularda asosiy resurs va dastlabki infratuzilma mavjud bo‘lib, faqat raqamli ko‘rinish va rasmiylashtirish bo‘g‘ini yetishmaydi - ya’ni nisbatan kichik sa’y-harakat sezilarli natija beradi. Yetakchi hududlarda platforma sifatini saqlash va yuklamani boshqarishga, quyi klasterda esa dastlabki bazani shakllantirishga

yo‘naltiriladi. Indeks umummilliy mexanizmlarni “bir o‘lcham hammaga” tamoyilidan farqli o‘laroq, hududiy holatga moslab bosqichma-bosqich tatbiq etishning asosli yo‘l xaritasini beradi.

Olingan natijalar hududlarning yalpi raqobatbardoshligini emas, aniq segment - mustaqil turist nuqtai nazaridagi jozibadorlikni baholaydi va shu bois mavjud umumiy turizm reytinglarini to‘ldiradi. Kompozit indekslar nazariyasida bunday vositalar murakkab, ko‘p o‘lchovli hodisani siyosatchilar va jamoatchilik uchun tushunarli yagona ko‘rsatkichga keltirish, vaqt o‘tishi bilan o‘zgarishni kuzatish va hududlarni qiyoslash imkonini berishi bilan qadrlanadi. Ayni paytda ular soddalashtirishga asoslangani uchun ehtiyotkor talqinni talab qiladi: yakuniy ball o‘lcham tanlovi, normallashtirish usuli va vaznlarga bog‘liq.

Metodologik nuqtai nazardan taklif etilgan indeks xalqaro amaliyotda keng qo‘llaniladigan kompozit ko‘rsatkichlar an‘anasiga tayanadi, biroq undan muhim jihati bilan farq qiladi. Jahon iqtisodiy forumining Sayohat va turizmni rivojlantirish indeksi (TTDI) kabi yirik xalqaro indekslar mamlakatlarning yalpi turistik raqobatbardoshligini baholaydi va asosan davlatlararo qiyoslashga mo‘ljallangan [6]. Mazkur tadqiqotda esa shu uslubiy yondashuv ichki, hududlararo darajaga va aniq bir segmentga - mustaqil turistga - moslashtirildi. Bu moslashtirish o‘lchovlar va ko‘rsatkichlarni aynan mustaqil turist talablari (raqamli ko‘rinish, mustaqil joylashuv, xizmat rasmiyligi) atrofida qayta tanlashni talab qildi. Indeks xalqaro metodologiyaning ishonchliligini milliy va segmentga xos dolzarblik bilan birlashtiradi, bu esa uning O‘zbekiston sharoitidagi amaliy qiymatini oshiradi.

Indeksning yana bir afzalligi - yagona ko‘rsatkichga (masalan, faqat tashriflar soni yoki mehmonxona quvvati) asoslangan an‘anaviy baholashga nisbatan ancha boyroq manzara berishidir. Faqat tashriflar soniga qarab baholash hudud nima uchun orqada qolayotganini ko‘rsatmaydi, indeks esa orqada qolishni aniq o‘lchovlarga - raqamli ko‘rinish, joylashtirish yoki rasmiylashtirishga - ajratib, sababni ko‘rsatadi. Bundan tashqari, yagona ko‘rsatkich ko‘pincha allaqachon yuqori oqimga ega hududlarni rag‘batlantirib, notekislikni kuchaytirishi mumkin; indeks esa salohiyatga ega, ammo hali to‘liq faollashmagan hududlarni aniqlab, resurslarni aynan o‘sha yerga yo‘naltirishni asoslaydi. Shu ma’noda kompozit indeks nafaqat tavsiflovchi, balki yo‘naltiruvchi vosita bo‘lib, siyosatni mavjud notekislikni saqlovchi emas, balki uni kamaytiruvchi yo‘nalishga buradi.

Tadqiqotning ayrim cheklovlari ham mavjud. Birinchidan, kompozit indeks o‘lchovlar, ko‘rsatkichlar va vaznlarni tanlashga sezgir; ushbu tanlovlar metodologik jihatdan asoslangan bo‘lsa-da, muqobil tanlovlar yakuniy reytingni ma’lum darajada o‘zgartirishi mumkin, shu bois sezgirlik tahlili o‘tkazildi. Ikkinchidan, ayrim o‘lchovlar, masalan raqamli ko‘rinish va rasmiylashganlik darajasi bo‘yicha to‘liq va bir xil ma’lumot to‘plash murakkab; bu o‘lchovlar bilvosita ko‘rsatkichlar orqali baholandi. Uchinchidan, indeks muayyan vaqt kesimidagi holatni aks ettiradi, dinamikani kuzatish uchun esa uni davriy ravishda qayta hisoblash zarur. Shunga qaramay, taklif etilgan indeks hududiy notekislikni miqdoriy o‘lchash va siyosatni maqsadli yo‘naltirishning izchil tahliliy asosini beradi.

Yakuniy tahlil shuni ko'rsatadiki, taklif etilgan kompozit indeks uchta o'zaro bog'liq vazifani bir vositada birlashtiradi. Birinchidan, u o'lchash vazifasini bajaradi: ko'p o'lchovli va mavhum tushuncha bo'lgan hududiy jozibadorlikni aniq, qiyoslanadigan va vaqt o'tishi bilan kuzatiladigan sonli ko'rsatkichga aylantiradi. Ikkinchidan, u tashxis vazifasini bajaradi: alohida o'lchovlar bo'yicha ballarni tahlil qilish orqali har bir hududning aniq zaif bo'g'inini va eng katta o'sish zaxirasini ko'rsatadi. Uchinchidan, u yo'naltirish vazifasini bajaradi: klasterlar va o'lchovlar kesimidagi natijalar asosida resurslarni eng samarali yo'nalishlarga taqsimlash va siyosatni hududiy holatga moslashtirishni asoslaydi. Aynan shu uch vazifaning yaxlitligi indeksni oddiy reytingdan ajratib turadi va uni hududiy turizm siyosatini boshqarishning amaliy quroliga aylantiradi. Shu bilan birga, indeks yopiq emas, balki rivojlantiriladigan vosita: yangi ma'lumot manbalari, qo'shimcha o'lchovlar yoki yangilangan vaznlar uni yanada aniqroq qilishi mumkin, bu esa kelgusi tadqiqotlar uchun ochiq yo'nalish qoldiradi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Maqolada O'zbekiston hududlarining mustaqil turizm uchun jozibadorlik darajasini baholovchi kompozit indeks (MTJI) ishlab chiqildi va undan amaliy foydalanish ko'rsatildi. Tadqiqot natijasida quyidagi asosiy xulosalar shakllandi. Birinchidan, hududning mustaqil turizm jozibadorligi ko'p o'lchovli hodisa bo'lib, uni yagona ko'rsatkich orqali to'liq ifodalab bo'lmaydi; shu bois oltita o'lchamni min-maks normallashtirish va vaznlangan yig'indi orqali birlashtiruvchi kompozit indeks taklif etildi. Ikkinchidan, indeks 14 hudud uchun hisoblanib, ular yetakchi, o'rta va quyi klasterlarga ajratildi; atigi to'rtta yetakchi hudud mustaqil oqimning qariyb 70 foizini o'ziga jamlashi mustaqil turizm salohiyatining hududiy to'planishini miqdoriy tasdiqladi. Uchinchidan, o'lchovlar kesimidagi tahlil aksariyat hududning orqada qolishi resurs yetishmasligidan emas, balki raqamli ko'rinish va xizmatlarning rasmiylashtirilmaganligidan kelib chiqishini ko'rsatdi, bu esa siyosatning eng samarali yo'nalishini belgiladi. To'rtinchidan, indeks shunchaki reyting tuzmasdan, har bir klaster uchun farqli strategiyani asoslab, hududiy siyosatni maqsadli yo'naltirish va resurslarni eng katta samara beradigan o'lchovlarga taqsimlash imkonini beradigan tahliliy boshqaruv vositasi sifatida xizmat qiladi. Kelgusi tadqiqotlarda indeksni davriy qayta hisoblash orqali dinamikani kuzatish va uni mustaqil turist ulushining ekonometrik prognozi bilan bog'lash istiqbolli yo'nalish hisoblanadi. Ishlab chiqilgan indeksning ilmiy yangiligi mustaqil turist segmentiga xos o'lchovlarni xalqaro kompozit ko'rsatkichlar metodologiyasi bilan birlashtirib, hududiy jozibadorlikni aynan shu segment nuqtai nazaridan o'lchaydigan yaxlit vositani yaratganida namoyon bo'ladi.

Amaliy nuqtai nazardan indeks asosida quyidagi yo'nalishlar tavsiya etiladi: yetakchi hududlarda - oqimni boshqarish, sifatni saqlash va salohiyatni qo'shni hududlarga yoyish; o'rta klaster hududlarida - mavjud bazani raqamli ko'rinish va rasmiylashtirish orqali kuchaytirib, ularni yetakchilarga yaqinlashtirish; quyi klaster hududlarida esa - dastlabki joylashtirish hamda transport bo'g'inlarini shakllantirib, mavjud resursni mustaqil turistga ko'rinadigan qilish. Bunday hududga

moslashtirilgan, bosqichma-bosqich yondashuv cheklangan resurslarni eng katta samara beradigan oʻlchovlarga yoʻnaltiradi va mustaqil turizmni hududiy taraqqiyot vositasiga aylantiradi. Bundan tashqari, indeksni davriy qayta hisoblash siyosat choralariining samarasini kuzatish, alohida oʻlchovlar boʻyicha tahlil esa har bir hududning aniq ustuvorligini belgilash imkonini beradi. Taklif etilgan kompozit indeks Oʻzbekistonda mustaqil turistlar oqimini hududiy jihatdan muvozanatli oshirishning ham tashxis, ham boshqaruv asosini taʼminlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR ROʻYXATI

1. OECD, European Union, Joint Research Centre. Handbook on Constructing Composite Indicators: Methodology and User Guide. - Paris: OECD Publishing, 2008. - 162 p.
2. Crouch G. I., Ritchie J. R. B. Tourism, competitiveness, and societal prosperity // Journal of Business Research. - 1999. - Vol. 44, No. 3. - P. 137-152.
3. Dwyer L., Kim C. Destination competitiveness: Determinants and indicators // Current Issues in Tourism. - 2003. - Vol. 6, No. 5. - P. 369-414.
4. Cracolici M. F., Nijkamp P. The attractiveness and competitiveness of tourist destinations // Tourism Management. - 2009. - Vol. 30, No. 3. - P. 336-344.
5. Nardo M., Saisana M., Saltelli A., Tarantola S. Tools for Composite Indicators Building. - Ispra: European Commission, Joint Research Centre, 2005. - 134 p.
6. World Economic Forum. Travel & Tourism Development Index 2024. - Geneva: World Economic Forum, 2024.
7. Safarov B. Sh. Milliy turizm xizmatlar bozorini innovatsion rivojlantirishning metodologik asoslari. - Toshkent: Fan va texnologiya, 2016. - 184 b.
8. Navruz-Zoda B. N. Turistik hudud raqobatbardoshligi: monografiya. - Buxoro, 2017. - 150 b.
9. UN Tourism (UNWTO). World Tourism Barometer. - 2025. - Vol. 23, Issue 2. - Madrid: World Tourism Organization, 2025.
10. Mardonov B. Hududiy turizmni rivojlantirishning iqtisodiy mexanizmlari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. - 2023. - № 4. - B. 112-124.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir:
Ingliz tili muharriri:
Rus tili muharriri:
Musahhih:
Sahifalovchi va dizaynerlar:

Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o'g'li
Karimova Shirin Zoxid qizi
Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o'g'li

2026-yil, iyun, 6-son

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas'ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin. Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: [@marketinjournalbot](https://t.me/@marketinjournalbot)
Tel.: +998977838464, +998939266610
Jurnalning rasmiy sayti: <https://marketingjournal.uz>

Marketing jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

"Marketing" ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710**. GOCT 7.56-2002 "Seriya nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlaro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**